

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Ο ΒΟΣΚΟΣ

Ψηλά στη Ζαπαντόλακα κι' απόξερα στους τζάρκουε,
Ποῦνε δυο βούσες γάργαρες μὲ κρούσταλλα νερά,
Ποῦ τὲς πελέκισαν παιδιὰ, λεβέντιδες, ἀσλάνια,
Τσοπανοπαῖδια ὄμορφα, νεαῖδογεννημένα,
Ἐκεῖ μὰ νύχτα βρέθηκα μονάχος κυνηγῶν,
Πῆγα νὰ πιῶ λίγο νερό, τισκί μου νὰ γεμίσω,
Γιὰ τ'εἶχα στράτα μακρινὴ νὰ λαφοκνηθίσω.

Μὰ λίγο σὰν ξαπόστασα, κι' ἀνάσασα μὴ στάλα,
'Απ' τὴ ξαγούπνια τὴν πολλὰ κι' ἀπὸ τὸ στρατοκόπι
Τέτοιο τραγουδάκι ροίκισα νὰ φέρω' ἢ λαγκαδιὰ.

Ξυπνᾶτε τσοῦπρες τοῦ βουνοῦ, νεαῖδες ζιλιμένες,
Χρυσομαλλούσες κι' ὄμορφες, στὰ κάτασπρα ντυμένες,
Ξυπνᾶτε μὲ τὴν πέρδικα τὴν κοκκινοουχούσα,
Πῶχει γκιουρδάνι στὸ λαϊμὸ καὶ χιλιοπλουμισμένο
Μὲ τὰ λουλούδια τοῦ βουνοῦ, τοῦ Μάν τὰ λουλούδια.

Ξύπνα καὶ σὶ Διαμάντω μου πριχοῦ νὰ δόσῃ ὁ ἥλιος,
Νὰ ἴδῃς τὴν νύχτα ἢ αὐγὴ σκιαχτὰ φιλιὰ νὰ δίνῃ,
Τὸν ἥλιο σὰν τρελλὸ παιδιὰ καὶ σὰν ξεχαϊδεμένο,
Νὰ καλοδέλεπαι τὴν αὐγὴ, τὴν νύχτα νὰ μαζώνῃ,
Καὶ νὰ τὴν διώχνῃ ἀδιάκοπα στὸν ἀσπρο του καβάλα,
Ξύπνα νὰ σβύσῃς τὴ φωτιὰ ποῦ μ' ἀνάβῃς στὰ στῆθια
Καὶ δὲν εὐρίσκω ἀνάπασι καὶ δὲν εὐρίσκω ἰλάτσι.

Τέτοιο τραγοῦδι ἀκούρμαγα κ'οἱ βραχ' ἀχοβολούσαν,
'Απὸ μὴ λιγερὴ φωνή, σὰν τὴ φωνὴ του πᾶνι,
Ποῦ σαλάγαει τὰ πρόβατα 'στ' ἀπόσκιο νὰ βοσκίσουν
Στὲς βούσες γιὰ νὰ ποῖν νερό, μελὰ νὰ τὰ ταῖσῃ.

Ἦταν βοσκὸς ξεπρόβαλλε ψηλά ἀπ' τὸ τσογκάρι
Καὶ γέμισεν ἢ λαγκαδιὰ, νηῶτη ζωὴ καὶ κάλλι,
Ἐχε τὴν ὄψι χαραυγῆς καὶ κρίνου τὴν ἀσπριὰδα
Κορμωστασιὰ σὰν ἔλατος, ἀλίγιστος, κατᾶσιος.

Εἶχε τὰ στῆθια ἀνοιχτὰ βρόχος χορτασμασμένος,
Μᾶτια φωτιὰ ἀπ' τὸν ἔρωτα καὶ λαῖρ' ἀπ' τὴν ἀγάπῃ.
Ἦταν τὸ νεραῖδοπαιδο, τῆς λαγκαδιᾶς τ' ἀχνάρι,
Τὸ γέννησεν ἢ χαραυγὴ, τάνάθρεψε τ' ἀγέρι,
Τὸ βύζαζεν ἢ Μάνα του' ἢ Πλάσι ἢ τρανὴ.

Γι' αὐτὸν τὸ λένε τὰ πουλιὰ κι' ἢ πέρδικες στὰ πλάγια,
Γι' αὐτὸν ἔρχετ' ἢ ἀνοιξί, γι' αὐτὸν τὸ καλοκαίρι,
Γι' αὐτὸν τὰ λουλούδια ἀνοθοῦν καὶ τὰ νεράκια τρέχουν.

Δὲν συλλογᾶται ὁ βοσκὸς σὰν παίζει τὴ φλογέρα,
Νὰ βρῆ τὸ ψῆλος τοῦρανοῦ καὶ τοῦ πελάου τὰ βᾶθῃ,
Νὰ ζωντανέψῃ τὸ νεκρὸ καὶ τὸν ἀποθιμμένο.
Τὲς ξένες ἐννοίες παρατᾶ γιὰ κείνους ποῦ τοὺς θρέφουν,
Ποῦρθαν στὸ Κόσμο, στὴ ζωὴ, μονάχα γιὰ νὰ κλέβουν
Τοῦ ἀδελφοῦ τὸν τὴν τιμὴ, τῆς παρθενιας τὴ σκέπῃ.
Νὰ παραπέρουν τὸ φτωχὸ καὶ δύστιχο ἀργάτι,
Νὰ πίνουνε τὸν ἔρωτα, νὰ τρῶνε τὸ ψωμί του,
Νὰ φαρμακώνουν τὴν τιμὴ, τὸ χέμμα νάκλουθᾶνε.

Ἄχ! κάνε με Θεὲ βοσκό, νὰ σαλαγάω γίδια,
Νὰ σαλαγάω πρόβατα, νὰ παίζω τὴ φλογέρα,
Καὶ βγάλε μου ἀπ' τὴν καρδιὰ, τὰ βάσανα, τοὺς πόνους,
Ποῦ μὲ κατάντησαν τρελλὸ καὶ σήπομαι σὰν μῦλο,
Ποῦ τὸ τρώει ὁ σάρακας, τὸ τρώει τὸ σκουλήκι,
Καὶ πέφτει κάτ' ἀπ' τὴ μιλιά τὴ μυλοφορτωμένη.

Ἄχ! κάνε με Θεὲ βοσκό, νὰ διαλογᾶμαι μόνο,
Πότε νὰ πᾶω στὰ μαντιρά, πότε νὰ πᾶω στὸ σκάρο,
Νὰ παίζω μὲ βλαχόπουλα, νὰ ρίχνω τὸ λιθάρι
Νάχω σκέπῃ τὸν Οὐρανὸ καὶ τὰ θυμάρια στρώμα,
Νὰ μὲ κοιμίζ' ἢ πέρδικα νὰ μὲ ξυπνᾶ τ' ἀπόδονι,
Νὰ τραγουδάω ἀδιάκοπα τραγοῦδια τῆς ἀγάπης.

ΣΗΓΡΟΣ ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

Εἰς τὰς ἀπερίττους ἡμῶν σελήνησεις
ὅταν προεγείρω φιλοσοφούμεν ἐπὶ τῆς κοι-
νωνικῆς ἡμῶν καταστάσεως. Ἐσυνειθίσκαμεν
οἱ νεώτεροι ἡμεῖς τῶν Ἑλλήνων νὰ παρα-
πονούμεθα, ὅτι ὡς ἔχουσι τὰ παρ' ἡμῶν οὔτε
οἱ ξένοι οἱ ἐπισκεπτόμενοι ἡμᾶς, οὔτε ἡμεῖς
αὐτοὶ οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἀκρινόμενοι ἢ
ἐν τῇ πρωτεύουσῃ διαρκῶς διακείμενοι κυ-
ρίως εἰπεῖν διασκεδάζομεν. Τὰ συνεχῆ
ἡμῶν παράπονα ἐκτυλίσσονται ἰδίως μετὰ
παραδειγματικῆς πρωτοτυπίας περὶ μίαν
σχεδὸν πάντοτε καὶ τὴν αὐτὴν μονότονον
χρῆσιν. Ποῦ τὰ μεγαλοπρεπῆ θεάματα συ-
νεχῶς ἐπιναλαμβάνομεν, τῶν πρωτευουσῶν
τῆς Ἑσπερίας: ποῦ τὰ φῶτα τῶν Παρι-
σιῶν καρνεῖται, αἱ λέσχαι οἱ σύλλογοι καὶ
τὰ λοιπὰ πάντα ἐντυκτῆρια, ἐν οἷς ἀσθον-
ον ἀνευρίσκει πνευματικὴν ἀπόλαυσιν ἢ
πρὸς τὰς διασκεδάσεις ἐπιβρέπεις τῶν μῦθῳ
εἰσέτι γηρασκόντων φύσεις; Αἱ Ἀθῆναι τῶν
Ἀδερφοφείων ἀγῶνων παρίστανται: οὕτω
κατὰ διαλείμματα περιοδικά, ὡς τι κοινὸν
καὶ ἄσπρον τῆς Ἀνατολῆς πολίγυνον, ἀν-
τικείμενον τῆς γλαίως καὶ περιφρονήσεως
τῶν εἰθισμένων νὰ διχῶσι τερπνὸν καὶ ψυ-

χαγωγικὸν τὸν βίον. Ἰδίως οἱ ἐν τῶν εὐ-
μένων περιστάσεων, καὶ τούτων ἐπιωφελ-
θέντες ἡζιώθησαν ὑπὸ ἰδιότῃται φοιτητοῦ,
ἐμποροῦ ἢ καὶ ἀπλοῦ ταξιδιωτοῦ νὰ βιώ-
σωσιν ὑπὸ ξένους ὄρizontας, ἐπιανεργόμενοι
εἰς τὰ ἴδια ἀρέσκονται ἐκθρόντες συγκρι-
τικῆς γνώμας καὶ νὰ ἐξάγωσιν ἐκ τούτων
κρίσεις εἰς βάρος τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.
Εἶναι φαινόμενον ψυχολογικὸν ἢ τοικύτη
πρὸς τὸ κατηγορεῖν ἀνάπτυσσόμενη τά-
σις ὅσῃς προκαλεῖται ἢ ἐκφρασις τῆς Ἑλ-
ληνικῆς ἐκτιμήσεως ἐπὶ τῆς συγχρόνου
προόδου τῆς Ἑλληνικῆς πρωτεύουσας: θαυ-
μάζομεν μὲν ὁμοθυμοῖν τὰς καλλοῦν τῶν
οὐρανοῦ, καὶ περιάγομεν ἐκστατικὰ βλέμ-
ματα ἀνὰ τὰς ποιητικὰς ἐκτάσεις τοῦ ἀτ-
τικοῦ στερεώματος, ἀλλὰ κατεργόμενοι ἐπὶ
τοῦ ἰδάρους ἀναπέμπομεν κραυγὴν ὀδύνης.
'Ὡς ὑπέπετες τῶν ἠθικῶν στοιχείων ἱερυ-
νηταὶ ἰκανοποιούμεθα ἐπαρκῶς, ὡς ἐγγε-
γραμμένοι εἰς τὸ μητρώον τοῦ Ἀθηναίων
δήμου ἀθιμοῦμεν. Θέλομεν τοὺς Παρισίους
εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβητοῦ, τὸν Ὑ-
μηττῶν ἀναπέμποντα ἤγους γαλλικῆς μου-
σικῆς καὶ ἀπαθῆ τῶν ξενικῶν ἠθῶν μάρ-
τυρα τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάπου. Εἰς τὴν
ἐκ φύσεως ἐπαρμένην ἡμῶν φαντασίαν ἢ
Ἑλληνικῆς πρωτεύουσας ὑπέταται σταδιοδρο-
μοῦσα πρὸς τὸν γοργῶ ποδὶ βαίνοντα κοι-

νωνικὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως. Ἀπλή-
στως φιλότιμοι, λησμονοῦμεν τὰ στοιχειωδέ-
στερα διδάγματα τῆς φιλοσοφίας τῶν ἑ-
θνῶν. Δὲν ἐνοοῦμεν, ὅτι οἱ δημιουργήσαν-
τες τερψιθῆμοις ἐστίαι, δὲν εἶχον οὐρανὸν
καὶ ὅτι ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ἢ θεὰ ἀνάγκη
συνήθως παρίσταται θαυματουργοῦσα.
Καὶ οὕτω ὁμοῦ σκεπτόμενοι: πάλιν ἀτε-
λῶς ἐρμηνεύομεν τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμά-
των στάσις, διότι ἢ ἠθικῆς ἡμῶν πρωτο-
βουλία συνήγαγε καὶ ἐμονομοποίησεν ὁμο-
λογουμένους καὶ παρ' ἡμῶν ἀπάσας τὰς δια-
γνητικὰς ἐπινοήσεις τῶν πολυτάλαντων τῆς
Ἑσπερίας ἐργολάβων, καὶ ἐν μικρῷ μὲν
ἀλλ' ὑπερόχῳ καὶ λογικῷ μέτρῳ ἐδημιούρ-
γησε πνεῦμα, ἐνθεν ζωηρὰ ἀναπέμπεται
ἢ φλόξ τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἀρομοιώσεως!
Αἱ ἡμέτεραι: Ἀθῆναι, ὡς λέγει ὁ Κικέρων,
καὶ θέατρα ἔχουσι, καὶ εὐδοκίμως ἐν συλ-
λόγοις ἐργάζονται, καὶ λέσχαις εὐπροσώ-
πους παρουσιάζουσι καὶ πᾶσαν ἐν γένει πα-
ρέχουσι εὐκολίαν κλιθεῖν κατὰ τὸ διέπον
τὰς νεωτέρας κοινωνίας πνεῦμα. Τῶ ὄντι ὁ
φῆρω ἄκακοπα βήματα διὰ τῶν ὁδῶν τῆς
πρωτεύουσας μας εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ
σταματήσῃ μετ' ἠθικῆς ὑπερηφάνειας ἐ-
νώπιον τῆς ἐπιβλητικῆς ἀπόψεως καλλιμα-
μάρων θεάτρων, ἢ νὰ μὴ διακρίνῃ ἐν μέσῳ
τῶν παικίλων ἐμπορικῶν τίτλων καὶ ὄνο-

μάτων πολυάρθρα τὰ σεμνὰ ἐντυκτῆρια τῆς
εὐγενούς ἀμιλλῆς. Ὁ φιλολογικὸς σύλλογος
«Παρνασσός» κατ' οὐδὲν βεβαίως ὑστερεῖ τῶν
ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ τοιούτων. Ἴσως μάλιστα ἐν
πολλοῖς καὶ ὑπερτερεῖ ἢ λέσχαι τῶν ὁμογε-
νῶν καὶ λόγῳ ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως καὶ
διὰ τὸν ὄργανισμὸν αὐτῆς ἀποτελεῖ κέντρον
εὐρωπαϊκώτατον: ὁ σύλλογος τῶν «Φιλο-
μοῦσων» ἀναμνηστικῶς ἐν μέσῃς Ἀθῆναις
τὰς περιλάλητους μουσικὰς συναυλίας τοῦ
Lamoureux καὶ πλήρης καὶ ἀρτία ἢ
λοιπῆ τῶν τε δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἰδρυ-
μάτων ἢ ὑπαρξίς δὲν περιελίξει: ἀσφαλῶς
στοιχεῖ ἠθικῆς ἀθμιᾶς καὶ ἀγανακτῆ-
σεως. Ἐν περιλήψει, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν
Ἀθῆναις βιούντες, ὅτι καὶ οἱ τοσούτων
παρ' ἡμῶν μακκαρίζομενοι Παρισίαι, Βε-
βαίως ἐν ἀσυγκρίτῳ μικροτέρῳ ἀναλογίᾳ,
ἀλλ' ἀναντιρρήτως ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίαν ἀν-
τάξια τοῦ χαρακτῆρος τῶν παρὰ τοῖς ἄλλο-
δαπῶσι τοιούτων. Καὶ, εἰ ἐπιμέτρον ὡς
διασκεδαστικὸν κέντρον ἔχομεν τὴν Βου-
λὴν, διατὶ λοιπὸν δὲν διασκεδάζομεν; διατὶ
διαρκῶς παραπονούμεθα: διατὶ δὲν εἰμὲθα
ἐν χριστιανισμῷ; Ἡ ἀπάντησις εἶναι εὐκο-
λῶς καὶ προσιτῆ εἰς πᾶσαν ἀντιτάξιν: διότι
ὑπακούομεν εἰς τὰς φυσικὰς ὁρμὰς τοῦ ἑ-
θνικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος. Ἐγεννήθημεν
τοιούτοι, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἀνεξί-
μεν διαρκῶς πρὸς ὀρισμένον σημείον, καὶ
νὰ ἐπιζητούμεν συνεχεῖς καὶ ἀδιαλείπτους
τὰς μεταβολὰς. Ἀμέσως ὡς ἀποκτήσωμεν
θέατρον, ἀισθανόμεθα ὅτι δὲν ἔχομεν θέα-
τρον, διότι ἐπιζητούμεν εἰς τὰ ἀριστώτατα
ἑλληνικὰ παρασκήνια, τὴν ὑποκριτικὴν τέ-
χνην τοῦ γηράσαντος πολιτισμοῦ. Συγχιρι-
νομεν τὴν δεδικαιολογημένην ἀνεπαρκείαν,
πρὸς τὴν λογικὴν τελειότητα καὶ ὑψοῦμεν
μετ' ἀδικιοφροσύνης τοὺς ὅμοιους, διότι δὲν ἀι-
σθανόμεθα ἐνδόμυχον τάσιν πρὸς τὰς χειρο-
κροτήσεις. Ἐχομεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς ἡμῶν
τὸ ἐμμετάβολον τοῦ οὐρανοῦ μας καὶ ζῶμεν
ὑπὸ τὸ κράτος ἐντυπώσεων ἀνωτέρων τῶν
ἐλλογῶν ἡμῶν ἀπαιτήσεων. Πόλλο ὀρθῶς ἔ-
γραψεν ὁ Φωρτελ, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἑλληνες
ζητοῦν μετ' ἀδικιοφροσύνης ἐπιμονῆς τὰς
ἀκρίτας τῆς προγονικῆς αὐτῶν κληρονομίας
καὶ λυποῦνται μὴ θέλοντες νὰ ὁμοιοτήσουν
ὅτι ἐκοιμήθησαν τοῦλάχιστον ἐπὶ δύο αἰῶνας!
Ἐν γένει εἰπεῖν, ἀγαπῶμεν ἐπὶ τοσού-
τον τὴν πρόδον, ἐφ' ὅσον αὐτὴ δὲν ἀποδει-
κνύει ἡμᾶς κατωτέρους τῶν ἄλλων, καὶ προ-
βάλλομεν διηκετὴ ἀτομισμὸν ἀνώτερον τῆς
προοδευτικῆς ἐντάσεως τῆς κοινῆς ἡμῶν
πατρίδος. Ὡς ἄτομα διστάμεθα πρὸς τὰς ἑ-
θνικὰς ἡμῶν παρεχὰς καὶ παρουσιάζομεν τὴν
ἀνωμαλίαν εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, βιούσης
ὑπὸ τὸν ἥλιον τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ περιβάλ-
λουσα ἡμᾶς ἠθικὴ ἀτμοσφαιρὰ ἐμπνέει δὲν
τῶν φιλολογικῶν δημιουργημάτων σπέσεις,
ἐπὶ τῇ βᾶσει οὖν: τοῦ δέοντος, ἀλλὰ τοῦ
δυνατοῦ γενέσθαι. Τακτικῶν προσηλῶν
τούτου, ὅτι εἰς μὲν τὴν «Ἐσπερίᾳ» τοῦ Πε-
τραρῆδος ἀθρόα συνέρχονται ἐν ἀπικροτήτῃ ἢ
Ἀθηναϊκῆ ἐκτίμησις, πρὸς ἄλλα δὲ ἀσχε-
τως ἀνώτερα ἔργα, ἔτασεν ἢ αὐτὴ κοινω-
νία ἀδικιοφροσύνης παγερῶν δυσσεβήτων μὲν
ἴσως ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀλλὰ ἐκκραστικῆς
καὶ λογικώτατην. Ἡ ἀτελής δραματικὴ
ἐπεξεργασία τῆς «Ἐσπερίας» εἶναι ἀνάλογος

τοῦσιν ἀπολαύσεις ἀναλόγους μᾶλλον τῆς
ἀγῶνης παρὰ τῆς ἀνατροφῆς τῶν καὶ
λησμονοῦσιν ὅτι ὅπισθεν αὐτῶν ὑπάρ-
χει λάος ὅστις διανύει τὸ παιδικὸν ἀ-
κόμη στάδιον τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ βίου. Τὰς
γενικὰς καὶ ἀτόπους ταύτας τάσεις καθῆ-
κον ἔχει ἢ Ἑλληνικῆς δημοσιογραφία νὰ
καταπολεμήσῃ, πρὸς τὰς ἀστόχους ταύτας
ἐκτιμήσεις συμφέρον ἔχομεν πάντες ὅσοι
ἐτύχουμεν εὐκαιρίας εὐμανοῦς πρὸς σχετικῶς
ἀνωτέρων μέρωσιν ν' ἀνταπεξέλθωμεν,
συνειδότες ὅτι τότε μόνον ἢ πρόσοδος εἶναι
πραγματικὴ καὶ ἀληθῆς, ὅτε σύμψαξα ὁμοῦ
ἢ κοινωνία δύναται νὰ ἀπολαμβάνῃ ὑπὸ
τὴν ἀμφίλαρῃ αὐτῆς σκίαν. Κοινωνία τού-
ναντίον ἐν ἢ τὸ μὲν κοινὸν αἰσθημα δὲν ἀ-
νευρίσκει: τρῶσιν ἀνάλογον τῆς λογικῆς
αὐτοῦ μορφώσεως, οἱ δὲ ὀλίγοι προνομιού-
χοι ἄγονται ἀσυνειδήτως εἰς περιφρόνησιν
τῶν ἐπικρατουσῶν ἀτελειῶν, οὔτε νὰ δράσῃ
δύναται: ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ καταλάβῃ θέσιν
δικαιουρημένην ἐν τῇ σειρά τῶν πεπολιτι-
σμένων τοιούτων. Τί ὄφελει τῶ ὄντι: νὰ
προικίζωμεν τὴν πρωτεύουσαν ἡμῶν μὲ οἰ-
κοδομήματα μεγαλοπρεπῆ καὶ ἐπιβλητικά,
ἢ νὰ δημιουργώμεν ἑστίαις κοινωρελοῦς
δράσεως, ἢ καὶ ἐν παντὶ καὶ πάντοτε νὰ
βραδίζωμεν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων, ὀπό-
ταν περιστοιχούμεθα ὑπὸ καταρρανοῦς καὶ
δικαιολογημένης ἀδικιοφροσύνης: Πρὸς τί
πρακτικῶν πλουσίαν τράπεζαν, ὅτε γινώ-
σκομεν ἀσφαλῶς ὅτι οἱ συνδαιτυμόνες δὲν
ἔχουσι τὴν ἐξιδιαικισμένην χωνευτικὴν δύνα-
μιν: ἀναγκάζομεθα δὲ νὰ βλέπωμεν ἀπο-
λαμβάνοντας τοὺς εὐαριθμούς προνομιού-
χους μόνους καὶ ἐπομένως νὰ πλῆττωμεν:
Ἡ δικαιοφροσύνη τοῦ Ἑλληνικοῦ
λαοῦ δὲν εἶναι βεβαίως οὔτε ἔργον πρόχει-
ρον οὔτε εὐχερῆς, διότι καὶ προκαταρτι-
κὴν παρασκευὴν ἀπαιτεῖ καὶ κατὰλληλον
πρὸς τοῦτο εὐκαιρίαν. Τὸ καλλιτεχνικὸν
αἰσθημα τῶν λαῶν δὲν γεννᾶται μόνον ἐκ
τῆς ἐπιβρότης τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων,
ἔχει καὶ ἀνάγκη ἠθικῆς ὑποκειμενικῆς ἀ-
ναπλάσεως, τότε μόνον δὲ αὐτὴ δύναται
νὰ ἦν λυσιτελεῖ καὶ τελεσφόρος, ὅταν προ-
κύβῃ ἐκ βαθμικαίας καὶ λειομορφῆς ἐπι-
σκοπήσεως καὶ μελέτης. Οἱ κρίνοντες τὰ
ἔργα τῆς συγχρόνου πνευματικῆς παραγω-
γῆς, δὲν πρέπει νὰ ἀναμετρώσι τὴν εἶξιν
αὐτῶν μὲτὸν πηγυρτῆ ἐκπᾶκτοῦ τυχόνμορ-
φώσεως τῶν, ἀλλὰ νὰ παραβάλλωσι μᾶλλον
αὐτὰ πρὸς τὴν κοινὴν παραδεξιμένην ἀν-
τιλήψιν τοῦ δημοσίου εἰς τὴν ἐκτίμησιν
τοῦ ὁποῖου ὑποβάλλονται. Ἄκραν δὲ εὐκαι-
ρησίαν δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνεύρῃ τις εἰς
λαὸν τῶρα μολίς ἀρτυροῦντα τὸ καλλιτε-
χνικὰ αὐτοῦ ἐνστικτῆ. Δίκαιον ἐπομένως
καὶ ὀρθὸν νὰ βυθίζωμεν: αἱ ἡμέτεροι ἐπὶ
τῶν φιλολογικῶν δημιουργημάτων σπέσεις,
ἐπὶ τῇ βᾶσει οὖν: τοῦ δέοντος, ἀλλὰ τοῦ
δυνατοῦ γενέσθαι. Τακτικῶν προσηλῶν
τούτου, ὅτι εἰς μὲν τὴν «Ἐσπερίᾳ» τοῦ Πε-
τραρῆδος ἀθρόα συνέρχονται ἐν ἀπικροτήτῃ ἢ
Ἀθηναϊκῆ ἐκτίμησις, πρὸς ἄλλα δὲ ἀσχε-
τως ἀνώτερα ἔργα, ἔτασεν ἢ αὐτὴ κοινω-
νία ἀδικιοφροσύνης παγερῶν δυσσεβήτων μὲν
ἴσως ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀλλὰ ἐκκραστικῆς
καὶ λογικώτατην. Ἡ ἀτελής δραματικὴ
ἐπεξεργασία τῆς «Ἐσπερίας» εἶναι ἀνάλογος

πρὸς τὴν σύγχρονον μέρωσιν καὶ καθίστα-
ται καταλήπτῃ, ἐν ὃ τὰ λοιπὰ ἀνώτερα
ἀπικροτῶς ἔργα φέρουσι τὴν ὑποκειμενι-
κὴν σφραγίδα ἀτομικότητων ἀποτελουσῶν
ἐκτακτον κοινωνικὸν φαινόμενον διὰ τε
τὴν μέρωσιν καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης ἀμέσως
βέουσαν καλλιτεχνικὴν ὑπεριερότητα.
Ἐσυνειθίσκαμεν λόγον ποιούμενοι περὶ
κοινωνικῆς προόδου νὰ ὑποδεικνύομεν, ὠ-
ρισμένα ἄτομα καὶ παθήματα μέγαρα.
Ἐκτίσκαμεν Ἀκαδημίαν καὶ ἰδρύσαμεν
σύλλογους, ἀλλ' ἐλησμονήσαμεν ὅτι καὶ αἱ
Ἀθῆναι καὶ ἡ Ρώμη τότε ἤρχοντο νὰ κτί-
ζωσιν ἀνάκτορα, ὅταν ἢ φήμῃ τῆς ἐκπολι-
τιστικῆς αὐτῶν δυνάμεως κατέστη παρὰ-
σμος: πρῶτον ἐγενήθη ὁ Περικλῆς καὶ ὁ
ἄσπερον ἐκτίσθη ὁ Παρθενών, τὰ δὲ ἀρι-
στοτεργήματα τοῦ Βατικανοῦ εἰποντο τῆς
δόξης τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Παρ' ἡμῶν ἢ
ἀδημονοῦσα φιλοτιμία ἐπέταξε σιγῆν εἰς
τὴν φύσιν καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εὐρέθη ἀ-
παρκασιεὺς ἀπέναντι τῶν ἀπαιτήσεων
γενηρακῶν λαῶν. Δὲν ἐπετράπη εἰς τὴν
σφαιρῶσαν αὐτοῦ φύσιν οὔτε μεδίαμα νεό-
τητος, οὔτε ἀροσσίμη νεανικῆς ἡλικίας, ἐ-
πεβλήθησαν δὲ μᾶλλον αὐτῷ αἱ ὑποχρεώ-
σεις τῶν ἐβρυστιδωμένων μετώπων, καὶ προ-
ῶρος ἐδόθη εἰς αὐτὸν διαταγή νὰ πολιτι-
σθῇ. Ἡ ἀνώμαλος αὐτὴ καὶ παράλογος ἀ-
παιτήσις, ἤγαγεν ἡμᾶς πάντας εἰς τὴν δυ-
σεβήτητον ἐκ πρώτης ὄψεως θέσιν τοῦ νὰ
περιώχομεν ἐκείτους ἐν ἀπορίᾳ καὶ νήσει
πάσης πνευματικῆς ἀπολαύσεως, ὑπὸ τὴν
μονότονον καὶ ἐπιβλητικὴν ἀποψιν μαρμα-
ρίνων ἀγάλματων, μεγαλοπρεπῶν οἰκοδο-
μημάτων, εὐρωπαϊκῶν σύλλογων, καὶ παν-
τοειδῶν εὐρωπαϊκῶν διαγνητικῶν θεάτρων.
'Ἐὰν οἱ ὀλίγοι μὲν ἄλλα βεβαίως σεβαστοὶ
καὶ διακεκριμένοι χειρισταὶ τοῦ Ἑλληνι-
κοῦ καλῆμου, θελήσωσιν ἐν πνεύματι πα-
τριωτικῆς ἐμπνεύσεως καὶ ὁμοθυμίας νὰ
παιδαγωγήσωσιν τὰς ἀπειροὺς ἐπὶ καρδίας
τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, θέλομεν πάντες ἀ-
ναμνηστικῶς ἀνεύρῃ ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ὑπὸ τὸ
διαφανές γλαυκὸν ἡμῶν στερέωμα τὴν πνευ-
ματικὴν ἐκείνην ἰκανοποίησιν, ἢν μάτῃν ἀ-
ναζητεῖ ἡ ἀνυπόμονος ἡμῶν φύσις ὑπὸ τὰ
χρυσὰ πολυελαία τῶν πλουσίων κτιρίων καὶ
εἰς τὰς πλουσίας αἰθούσας ἐστῶν δράσεως
μεγαλοπρεπῶς δυσανάλογου. «Ὅταν βλέπω
τὸν λαὸν νὰ γελᾷ, ἀγᾶλλεται ἢ ψυχὴ μου»
ἔγραψεν ὁ Βερανζέρου, ὅστις πιεζόμενος
νὰ προβάλλῃ τὴν ὑποψηριότητα αὐτοῦ εἰς
τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, αἰεὶ ἐν μέσῳ εἶπε
δὲν θὰ μὲ ἐνοοῦν παρὰ οἱ προκομμένοι!
Α. Ι. ΜΑΝΟΥΣΟΣ.

Ο ΠΕΤΡΑΡΧΗΣ ΚΑΙ Η ΘΥΓΑΤΗΡ ΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ

(ἐκ τῶν τῆς δεσποινίδος Louise D'Ortheval)

Τῷ Στεφάνῳ Ι. Μαρτέσκῳ

Ὁ κώδων ἐκάλε: τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν
ἐκκλησίαν ἢ ἐβδομάς τῶν Παθῶν ἤρχιζε
μολίς, ἢ ἐβδομάς αὐτῆ ἢ τὸσον γόνιμος εἰς
ὕψηλας διδασχὰς καὶ τὸσον ἀγαπῆτῆ εἰς

πάντας τους Χριστιανούς' αλλά διά τόν Πετράρχην, τόν ἐρημίτην τῆς Ἀρκουᾶς, ἡ ἐποχή αὐτή ἦτο γλυκύθυμος ἀνάμνησις καί μολις συγκινήσις τῆς περιπαθοῦς αὐτοῦ καρδίας.

Ἦτο ἡ Δευτέρα τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν τοῦ 1328 ἔτους, καθ' ἣν νεώτατος ἐστὶ, εἶδε τὸ πρόσωπον τῆν ὄραϊαν Λαύραν γονυκλινη, ὡς αὐτός, πρό τῶν βαθυίδων τῆς ἀγίας τραπεζῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Κλάρας ἐν Ἀδινιόνι. Ἐκτοτε τὰ ἐπὶ παρήρχοντα εἶχεν ἀγαπήσει τὴν Λαύραν μὲ ὅλην τὴν θερμὴν τῆς ποιητικῆς ψυχῆς του, εἶχεν ἐξυμνήσει τὴν καλλονὴν καὶ τὰς ἀρετὰς τῆς δια γλώσσης οὐρανιας' πλὴν ἀλλοίμων! ἐντέλης αὐτῆ δὲν εἶχε θέσιν ἐν τῇ γῆ. Καὶ ἤρπαγῃ ἐν τοῦ κόσμου τούτου ἵνα περικουμήσῃ σφαῖραν τελειοτέραν.

Περὶλυπος ὁ Πετράρχης ἡμέραν τινα ἀνερώνησεν:

« Ἀχ! κληρὸν θάνατε, ἀρῆρασας τὸν ἠθασαυρὸν τούτον, ὅστις καλίστη εὐτυχὴ ἡτὴν ζωὴν μου ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἡ ὄραϊα ἠδάρνη, ὑπὸ τὴν τερπνὴν σκίαν τῆς ὀποιᾶς ἡ ἀγαθὴ θλιψίς μου ἀνεκουρρίζετο, ἠῆδ' εὐρίσκειται ἐκρίωμένη.»

Εἶχον λευκανθῆ τῆς κεφαλῆς του αἰ τρίχας, αἰ ρυτίδες εἶχον αὐλακώσαι τὸ εὐγενὲς πρόσωπόν του καὶ ὁμοῦ ἡ καρδία του ἡ αὐτὴ εἶχεν ἀπομείνει μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἥτις ἀνεπόλει τόσῳ ζωηρῶς εἰς τὴν μνήμην του τὴν πρώτην μετ' αὐτῆς συνάντησιν.

Διηθύνον τὰ σραλερὰ βήματά του πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀρκουᾶς, ἐκεῖ δὲ προσέβη ἐπὶ τῶν πλάκων εἶδετο τοῦ Ὑψίστου, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ ἐπανιθῇ ἐν τελειοτέρῳ κόσμῳ ἐκείνῳ, ἣν δι' αἰσθημάτων τῶσαν ἀγνοῦ ἠγάπησε, τὴν ἰδανικὴν ἐκείνην εἰκόνα, εἰς ἣν εἶχε δώσει τὸν τύπον γυναικὸς ἰσαγγέλου.

Τῆς λειτουργίας περατωθείσης, ὁ γέρον ἐγείρεται περιλυπος καὶ καταπεποιημένος καὶ ἀναλαμβάνει τὴν πρὸς τὴν κατοικίαν του ἀγούσαν. Ἐκεῖ ῥῆσας καὶ ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του ἐγκλεισθεὶς ἀνοίγει τὴν βιβλίου τοῦ εὐνομένου αὐτῷ ποιητοῦ Ὀμήρου, αἱ ἐξοχοὶ τῆς ὀποιᾶς ραφιδαὶ διασκηδάζουσιν ἐνίοτε τὴν μελαγχολίαν του συγκρίσις ἡ σεβασμία κεραλή του ὑψοῦται καὶ τὸ βλέμμα του προσήλθεται πρὸ εἰκόνας ἀνητημένης ἐπὶ τοῦ ἀπέθαντο τοῦ γου.

Θεορεῖ ἐπὶ μακρὸν τὸ γυναικεῖον ἐκεῖνο πρόσωπον, γλυκὺ ἄμα καὶ πνευματώδες, ὅπερ φαίνεται ὅτι προσμειδιᾷ.

Εἶναι ἡ Λαύρα ἀκίνητος, ἐστερημένη αἰσθημάτων καὶ ζωῆς' ἀλλ' ἐν ἡ ψυχρὰ ἐκείνη εἰκὼν ἠδύνατο νὰ τὸν νοήσῃ, ἐν ἀνεψυχούτῳ πρὸς στιγμὴν μόνον καὶ μόνον ἵνα τὸν ἴδῃ καὶ τῷ ἀποκριθῇ!!!

Πόθος ἀνορεθῆς! Ὁ γέρον ποιητὴς ἀρίνη βαθὺν στεναγμὸν καὶ εἶτα ἀνερωποῦται τὴν Βακλουζάν, τὸ τερπνὸν αὐτῆς ἀναχωρητήριον ἐν μέσῳ τῶν βράχων, τὰς νύμφας τῶν πηγῶν καὶ ἀπάσας τὰς λατρευτὰς θέσεις, ἅς καθωρρίζον εἰσέτι ἡ παρουσίᾳ τῆς Λαύρας καὶ ὁπότεν ἤδη ἐγεροίλοποι ἀναμνήσει τὸν ἀπομακρυνόμενον διὰ παντός.

Ἦ νῦν καταλαμβάνει αὐτὸν ἐκδοστον εἰς τὰς σκέψεις του. Ἀνάγκη νὰ σκεφθῆ περὶ

ὕπνου, περὶ ἀναπαύσεως.

Ὅτε τῇ ἐπαύριον ἐπανελάβε τὰς φιλολογικὰς του ἐπασχολήσεις, εἰδοποιήθη ὅτι γυνὴ τις ἀγνωστὸς ἐζήτει ἀδειαν ἵνα τὸν ἐπισκεφθῆ καὶ ὁ ποιητὴς διέταξε πάραυτα νὰ τὴν εἰσαγάγῃσιν.

Ἦ θύρα ἀνοίγεται καὶ νεκρὰ τις κόρη ἐμφανίζεται πρὸ αὐτοῦ.

Ὁ γέρον ἐγείρει τοὺς ὀφθαλμούς. Βαθεῖα ἐκπληξίς, ἀπειροσ χάρα ἐπὶ τοῦ προσώπου του ζωγραφίζεται. Ἐγείρεται, ἐπαυκαθήεται καὶ κραυγὴ τις ἐκφεύγει τῶν χειλέων του:

« Ἦ Λαύρα! »

Τὶ λοιπόν; Εἶνε οὐρανια ὄπτασις ἐξελευσῶσα τοῦ τάφου ἵνα τὸν ἐπανιθῇ μίαν ἐπισορᾶν: « Ὅχι, δὲν εἶνε ματαία σκιά. Ἴδου ἡ Λαύρα! Ἴδου αὐτὴ ἐν τῇ ἀρκατοῦσῃ καλλονῇ τῆς, ἐν ὅλῃ τῇ νεότητι, ἐν ὅλῃ τῇ χάριτι αὐτῆς, τοιαύτη οἶαν εἶδεν αὐτὴν τὸ πρῶτον, ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ του ἐγγραφθεῖσαν εἰκόνα.

II

« Ὁ σὺ, ἥτις μοι ἀποδίδεις τὴν ἐκλιπούσαν εὐτυχίαν, τίς εἶσαι λοιπόν; ἐρώνησεν ὁ ποιητὴς. »

— Ἦ δὲ νεαρὰ κόρη ἀπεκρίθη:

« Λαύρα Δε-Σάδες εἶνε τὸ ὄνομά μου. Ἦ μήτηρ μου ἠθέλησεν αὐτὸ τὸ ὄνομα νὰ μεταδώσῃ εἰς τὴν νεωτέραν τῶν ἠφυγατέρων τῆς. Ὅταν ἤμην εἰκοσάετις ἠμῶς, ὁ πατήρ μου μοι ἐνεπιστεύθη, κατὰ τὴν τελευταίαν εὐχὴν τῆς μητρός μου, ἠτὴν μεγαλητέραν μερίδα τῆς κληρονομίας ἠτῆς... Ἀνεγνώσα τάχιστα ποιήματά σου καὶ εἶδον πρὸ ἐμοῦ νέον κόσμον διαανοιγόμενον, τὸ θεοῦ πῦρ ἐδέσποσε τῆς ψυχῆς μου, καὶ ἐγὼ ἐπίσης τοῦθω νὰ γίνω ποιήτρια. Ἦδὲν δὲ προσήλθον μίαν χάριν ἠπαρ' ὁμοῦν νὰ ζητήσω. »

« Ὅθεν δύναμαι ν' ἀρνηθῶ εἰς τὴν ἀναμνήσιν τῆς Λαύρας. Ὅμιλσον ἀρῶνως τέκνον μου. Σὺ θέλεις μὲ καταστήσει νεύτηχ. »

— « Αἰσθάνομαι ἀκατάβλητον ἔρωτα πρὸς τὴν ποίησιν, πλὴν ἀνεῶ ὁδηγῶ, δὲν ἠτολμῶ εἰς τὴν ἀγνωστον ταύτης ὁδὸν νὰ κρησκινδυνεύσω. Ἦλπισα ὅτι σὺ, ὅστις ἠδιαπρέπεις εἰς τὴν θεῖαν αὐτὴν τέχνην, ὅστις ἐστέθειθς ἐν τῷ Καπιτωλείῳ, ἦλπισα ὅτι ἠθέλεις συγκατατεθῆ νὰ με βοηθήσῃς. Ποία αἰτησίς εὐαρεστοτέρα ταύτης ἠδύναται νὰ ὑπάρξῃ; Ἀπὸ τοῦδε τὸ ὄνομα τῆς Λαύρας μείνει ἀθάνατον. Ἦ κόρη ἠτῆς ἐστὶ μαγίστη ποιήτρια. »

Ἦ Λαύρα Δε-Σάδες εἶδε τὴν εὐτυχίαν καὶ εὐγνωμοσύνην τῆς πρὸς τὸν ἄγγον καὶ πρῶτον ψάλλον τῆς προσοριλοῦς μητρὸς τῆς.

Ὁ Πετράρχης ἀναγνώσκων τὰ χειρόγραφα τῆς νεαρᾶς κόρης κατεβέβητο καὶ ἠσθάνετο ἀνάκωπυρομένον τὸ ποιητικὸν του τάλαντον, ὡς κατὰ τὰς ὄραιότερας τῆς νεότητός του ἡμέρας. Ἐπὶ τῆς δὲ συναντήσεως ψυχῆν ποιητικὴν, ὡς τὴν ἰδικὴν του, ἀπέθνησκον εὐτυχίᾳ καὶ νῦν χαριστήριος, διότι ἐγνώριζεν εἶς ποῦν νὰ κληρονομήσῃ τὴν εὐγενὴ τῆς δόξης του κληρονομίαν, καὶ ὅτι ἡ εὐροία του δὲν ἠθάπτετο μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ τάφῳ.

Ἦ! πόσον συγκινήτικὴ ἦτο ἡ θεῖα τοῦ ὄραϊου ἐκείνου γέροντος, ἐπανευρίσκοντος ὅλην τὴν θερμὴν τῶν νεανικῶν ἔτων του ἐν τῇ ἐξήγησιν εἰς τὴν νεκρὴν ἐκείνην κόρη τῶν καλλονῶν τῆς θεῖας τέχνης, ἣν ἀνήγαγεν εἰς τοσοῦτον ὕψος!

Ἀπομακρύνονται ἀλλήλων, ἀπὸ ὑπεσθῆσαν νὰ διέρχωνται πολλὰς ὥρας ὁμοῦ, διαρκούσης τῆς διαμονῆς τοῦ κόμηντος Ὀβγου Δε-Σάδες ἐν Παδοῦ.

III

Ὁ γέρον ποιητὴς μετὰ τὴν συνάντησιν ταύτην ἠσθάνθη ἐκτόν ἐπὶ στιγμὴν ἀναζώντα' πλὴν δυστυχῶς τὴν αὐτὴν ἐσπέραν, ἐρμαιον τῶν συγκινήσεών του, κατέληξε ὑπὸ ὀλογοερῶ πυρετοῦ καὶ τὴν ἐπισύσαν εὐρον αὐτὸν ἀκίνητον καὶ ψυχρὸν, τὸ μέτωπον ἔχοντα ἐσθηρῶμενον ἐπὶ τῶν χειρῶν τῆς θυγατρὸς τῆς Λαύρας.

Εἶχε κοιμηθῆ, ἵνα μὴ ἐξυπνήσῃ πλέον! Καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο ἡ ἑβδομηκοστὴ ἐπέτειος τῆς γεννήσεώς του

Ἦλθον του εὐρίσκειτο ἀγία γραφή, ἐφ' ἧς εἶχε γράψῃ τὴν κατωτέρω σημείωσιν:

« Ἦ Λαύρα, ἡ τόσον ἐξ ἀρετῆς ἀπαστράπτουσα, ἦν τοσάκις ἐν τοῖς στίχοις μου ἐξυμνήσα, ἐράνῃ τὸ πρῶτον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἐν Ἀδινιόνι τὴν ὀ Ἀπριλλίου καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Κλάρας. » Ἦτο νῆα τότε.

Ἦ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τοῦ 1350 ἔτους ὁ ἀσπὴρ τῆς Λαύρας ἐπαυσε λάμπων ἐν τῷ κόσμῳ. Ἦ ἠμην τότε ἐν Βερόνῃ ἀγνοῶν τὴν ὀλεθρίαν πύχην μου. Ἦ γυνὴ αὐτῆ, ἡ τόσῳ ὄραϊα καὶ ἀγνή, ἐτάρα τὴν αὐτὴν ἡμέραν, μετὰ τὸν ἐσπερινὸν ἐν τῷ ναῷ τῶν Κορδιλιέρον ἠτῆς Ἀδινιόνος. Ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅστις τὴν εἶχε δανείσει εἰς τὴν γῆν.

Ἦ πρὸς ἀνάμνησιν ταύτης θλιβερῆς ταύτης ἀπομνήσεως ἀνέγραξα ταύτην ἐπὶ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς βίβλου, ὅπως ἐν τῇ θλιψίᾳ ἀνευρίσκω ἠτὴν παραμυθίαν. Ἀρ' ἦς ὁ δεσμός τῆς ἠζῶσῃς μου ἠεραύθη, ἔλπικω ὅτι ἡ δύνηθω ἀπόνως ν' ἀποκηρύξω κόσμον, ἔνθα τοσαύτας εὐρον ἀπογοητεύσεις, ἔνθα αἱ ἐλπίδες τόσον εἶναι ματαίαι καὶ ἀπατηλαί. »

« Ἀλλως τὲ μοι ἐπετρόπη, θεῖα χάριτι, νὰ ἐπανιθῶ πρὸ μικροῦ τὴν ζωσαν εἰκόνα τῆς Λαύρας μου καὶ . . . »

Ἦ ψυχρὰ χεῖρ τοῦ ποιητοῦ ἰδοῦ ἐσταμάτησεν.

Ἦ τελευταία αὐτοῦ εὐχὴ δὲν ἐπέπρωτο νὰ ἐκπληρωθῆ. Ἦ ἠλπίς, ἥτις ἐθαυκάλισε τὰς τελευταίας στιγμὰς του, δὲν ἐμῆλλε νὰ πραγματοποιηθῆ, διότι παραδόξως ἡ νεαρὰ κόρη, ἥτις ἐτράφη διὰ τοῦ ποιητικοῦ μάννα ἐκείνου, ἡ κόρη ἐκείνη, ἥς αἰ πρῶται ἐμπνεύσεις ἐραίνοντο, ὡς ἡ ἠγῶ τῶν ἰδικῶν του, ἡ κόρη τῆς Λαύρας, ἀρ' ἦς ἐκείνος παρεθῆκε τὸν τελευταῖον στεναγμὸν, ἀπώλεσε τὴν ἀρτιγενῆ αὐτῆς μεγαλοφυάν.

Αἱ χορδαὶ τῆς λύρας τῆς ἠεραύθησαν καὶ ὁ κόσμος ἀπώλεσε συγχρόνως δύο ποιητὰς.

Ζάκυνθος. ΛΕΩΝΙΔΑΣ Χ. ΖΩΗΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

[Τέλος ὄρα προηγούμενον φυλλάδιον].

Ἄλλως δ' ὁμοῦ εἶχε παρ' Ἑλλήσιν.

Ἦ τέχνη ἡ ἐλληνικὴ εἶνε τὸ αἰώνιον ἐαρ ἀποκερυσταλλωμένον εἰς ἄρθρον ὕλην, διότι ὄντως οἱ διαίμονιοι ἐκείνοι καλλιτέχναι κατῳρωσαν νὰ παθῶναι τὴν αὐτὴν αὐτῇ τῇ ὄλῃ! Ὅσον καὶ ἂν καταστραφῶσι τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ τὰ τελευταία θρούμματα θὰ φυλάσσονται πάντοτε ὡς ἀδάμνατες, ὡς ἀνεκτίμητοι θησαυροί.

Ὁ, τι ἰδίως ἐβδελύσσοντο καὶ ἀπέφευγον οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ Τέχνῃ, ἣν τὸ σκοτεινόν, τὸ ἀόριστον, τὸ συμβολικόν. Ὁ Συμβολισμὸς οὐδέποτε ἐρρίζωσε παρ' αὐτοῦ, μεθ' ὅσας δὲ καὶ ἐν εὐρίσκει συμβολικὰς εἰκόνας καὶ ἀλληγορίας ὁ ἄλλως βαθύς τῆς Μυθολογίας γνώστης Kreuzer ἐν τοῖς θεοῖς τῶν Ἑλλήνων, ἐν τούτοις ἐλάχιστος ὑπάρχει. ἐν πλείστοις δὲ δὲν εἶνε ἡ φαντασματικὸς μόνον καὶ ἐκ παρεξηγήσεως ὡς τοιοῦτος ἐκλαμβάνομενος. Ἀποβλέψατε πρὸς τοὺς ἐλληνικοὺς ναοὺς, πρὸς τοὺς ραιδερούς καὶ διαγελώντας ἰωνικοὺς αἶονας, πρὸς τὰ ἀπαρμύλλα, πλήρη ζωῆς καὶ ἐμφύχα σφιδῶν κοσμήματα αὐτῶν, ἀπεισάτε πρὸς τὴν συστοιχίαν τῶν ἀπειρῶν ἀνδριάντων, τῶν ἀνυπερβλήτων ἐκείνων τῶν θεῶν καὶ πρὸς αὐτὰ ἐπὶ τὰ ἐλάχιστα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου χειροτεχνήματα, οἷον ἀγγεῖα καὶ λοιπὰ κεραμικὰ καὶ γαλκὰ σκεῦη καὶ ἀποθαυμάσασθε πῶς ἐφ' ὅλων αὐτῶν ἀνακαλλῆται τὸ θερηκευτικὸν αἰσθημα τῆς προνομίου του ταύτης φυλῆς, ἥτις φαίνεται ὡσεὶ χάριν παιδείας καὶ πρὸς ἀπλήν τῆσιν, ὡς πλαγγόνες, κατασκευάσασα καὶ διαπλάσασα τοὺς θεοὺς, τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς βωμοὺς τῆς!

Καὶ ἐν τούτοις οἷον βῆθος καὶ οἷα ἐπιστήμη ὑπόκειται ἐν τῇ διπλάσει τῶν ἰδεῶν τύπων τῶν θεῶν αὐτῶν! Ἀρεαὶ νὰ μελετήσῃ τις τὸ ἔξοχον ἔργον τοῦ Brunn, τὰ «Goetteridealen», ἵνα λάθῃ καὶ ἀπλήν κἂν ἰδέαν τῆς ἐμβριθείας καὶ τοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐνεψύχου τοὺς πλάστας τῶν ἀρχαίων θεῶν.

Ἄλλ' ἰδοῦ ὅτι ἕτερον μῆγα γεγονός προσέρχεται ἵνα ἐπὶ μᾶλλον ἀναπτυχθῆ καὶ εἰς τὸ τελειὸν ἐξήγηθῆ ἡ τῶν Ἑλλήνων τέχνη. Γούτος δ' εἶνε ὁ Ἀθλητισμός.

Ἐκεῖ ἐπὶ τῆς περηνμισμένης καὶ ἐκ τῆς ἰδίας τοῦ Ἀλφειοῦ λευκῆς Ἀλτιῶς τῆς Ὀλυμπίας συντελεσθεὶς ἀληθὴς ἐπανστάσις, ἡ μαγίστη μετὰ τὴν Κόρθον τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ πρὸ τῶν Μηδικῶν ἠθικῆ μετὰβολῆ, ἐπανάστασις φέρουσα οὐχὶ τὸ δόρυ καὶ τὸ ξίφος ὡς σύμβολα, ἀλλὰ τὰς κορυὰς καὶ τοὺς ἀλτήρας.

«Τὸ δὲ αἰὶός τε κλέθερ δόδορε τῆν Ὀλυμπιάδων ἐν ὄροισι Πιλοποῖ, ἵνα ταρταῖς ποδῶν ἐρῶται ἀκμαί τ' ἰσθῶς θρασυπέποι.»

Τὸ ἔτος 776 τῆς ἰδρύσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων εἶνε σταθμὸς πολυσήμαντος οὐχὶ μόνον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶνε ὡς αἰ χρονολογία τῶν ἐν Μαραθῶν καὶ Σαλαμῶν τροπικῶν

τοιαύτη μεταστροφή συντελεσθεῖ ἐν τῷ στερεώματι τοῦ Ἑλληνικοῦ! Νεαὶ ἰδέαι, νεὰ αἰσθηματά, νέος βίος ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐνάρεθως τῶν Ὀλυμπιαδῶν, ἡ δὲ τέχνη ἡ Ἑλληνικὴ ὡσεὶ παλαιάσα καὶ αὐτὴ καὶ τὸν δόλιγον ἀγωνισμὸν ἐξέρχεται ἐκ τῆς Ὀλυμπιακῆς κόνιστρας μὲ πτέρυγας καὶ τὸν νικητήριον κόνιον ἐν χερσίν, ὡς ἡ Νίκη τοῦ Παιονίου.

Νομίζει τις ὅτι τὰ σκέλη τοῦ Σταδίου ἦσαν πλευρὰ παμμεγέθους χωνευτηρίου, εἰς ὃ ἐχρῆσαν καὶ ἐτάχσαν ἅπαντα τὰ δυσκίνητα καὶ ἐκάνομορα τῆς προτέρας χειρωνακτικῆς μάλλον ἢ τεχνουργίας ἀγάλματα, τὰ ἀειπαύλατα ἐκεῖνα εἰδῶλα, ἵνα ἐξελεθῶσιν ἐκείθεν καὶ ἀπομακρυνθῶσιν εἰς τέλει τὴν Πραξιτέλια δημιουργήματα, εἰς τὰ θεοεικέλα ἐκεῖνα γλυπτὰ!

Πόσον ἰσχυρὸς ἐπιδρᾷ ἡ Ἀγωνιστικὴ ἐπὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν λαῶν ἅς χρησιμοῦσθ ὡς παράδειγμα καὶ ἡ τελευταία παρ' ἡμῖν λαμπροτάτη ὄντως ἀναβίωσις τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων. Ἐπὶ μῆνας ὀλόκληρον τὸ ἔθνος διετέλει ἐν ἀληθεί μῆθ. Δὲν ἀνεγνώριζέ τις τοὺς Ἑλλήνας, τοὺς γηραιούς ψυροφύρους, τοὺς σοφισμένους πολλὰκις διὰ τὸν τελευταῖον δημιουργικὸν πᾶρδρον τοῦ χωρίου τῶν! Ἐὰν ἐξηκολούθει ἡ ἀνωμαλίᾳ αὐτῆ, ἐν τῶς ὀλίγοις ἔτων θὰ μετεβῆλλοντο ριζιδόν τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν ἅπασιν τοῖς κλάδοις τοῦ ἔθνικου ὀργανισμοῦ. Πλὴν δυστυχῶς παρῆλθεν ὡς ὄνειρον θερνίως νυκτός!...

Ἦ πάλαιστρα ἀνοίγει νέον στάδιον εἰς τὴν τέχνην, δεικνύει τὸ γυμνὸν ὑπὸ μωρίας μορφῆς καὶ σχήματι, παρουσιάζει τὸ σῶμα ὑπὸ τὰς διαφοροτάτας στάσεις καὶ κινήσεις, ὁ δὲ Μύρων, ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Κάλκις ἀντιγράφουσι ἐκείθεν τὰς ἀπαρμύλλους γραμμὰς καὶ τοὺς ἀθλητικοὺς μῶνας τῶν ἀνδριάντων καὶ ἀθλητῶν αὐτῶν. Τὸ δὲ καθιερωθὲν ἔθος ἵνα αἱ εἰκόνας τῶν νικητῶν ἰδρῶνται ἐν τῇ Ἀλτιᾷ ἀνοίσει καὶ ἰδανικὴ μορφή, μόνον δὲ μετὰ τραπλήρ ῥιάνη πνομομοτυποὶ ὡς προσωπογραφία, ὡς λέγει ὁ Πλάτων σαφῶς διὰ τῶν: « Effigies hominum non solum exhiberi nisi aliqua industri causa perpetuitatem merentium, primo sacrorum ubi omnium, qui viceissent statuas dicari mos erat, eorum vero qui teribi superavissent ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas vocant», τὸ ἔθος, λέγομεν, τοῦτο ἔσχε μαγίστην διὰ τὴν τέχνην σημασίαν, ἐξησφάλισε δ' αὐτῇ τὴν ἀνέριστον ἀκμὴν καὶ πρῶδον. Εἰς αὐτὸ δέον ν' ἀποδοθῆ ἡ ἀρεα φυσικότης, ἀλλ' ἄμα καὶ ἡ πρὸς τὸ ἀπόλυτον καλὸν τάσις τῆς ἑλλῆν. ἀνδριαντοποιίας. Ἦ πρῶτη δὲν ἀρεα μωδῶσος ἵνα παραχθῶσι τέλει δημιουργήματα. Πῶς εἶνε δυνατὸν ἐν Αἰγυπτῳ λ. γ. νὰ συντελεσθῆ τοιοῦτόν τι, ἐνθα ὁ τεχνίτης ἦν ἐξηνναγασμένος νὰ ἐργάζηται διὰ τοὺς κεκλιμένους καὶ καταγώστους τάφους, διὰ τὰ Κᾶ, τὰ εἰδῶλα δὲ τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς Σερῶν καὶ Μασταβᾶ; Πῶς νὰ ἐκφράσῃ κινήσεις καὶ πάθη δι' ὁμοιώματα νεκρικὰ κατὰφορτα ἐκ τοῦ

κόσμου καὶ τῆς λοιπῆς ἀμύσεως, οἷον τῆς παραδοξοτάτης πολλὰκις κομμώσεως καὶ τῆς φρενῆς, ὡς τῆς τοῦ βασιλέως Σερῶν ἐν τῷ Μουσείῳ Μπουλάκ τοῦ Κεζῆρου ἡ τῆς βασιλίσσης Νέφερτ (τῆς Ὀραίας), ἅτινα παραμορφοῦσι καὶ παρακωλύουσι πᾶσαν ἐλευθέραν ἐμπνευσιν καὶ ἐκτέλεσιν!

Τὸ ὅτι ἡ ἀπλή μίμησις ἐκ τοῦ φυσικοῦ δὲν ἀρεα αὐτῇ καὶ μόνῃ ὅπως συντελεσθῆ τι μῆγα καὶ τέλειον ἐν τῇ τέχνῃ τεκμήριον αὐτὰ ταῦτα τὰ θαυμαστά ἄλλως διὰ τὴν ἄκραν φυσικότητα τῶν πρώτων Δυναστῶν τῆς ἀρχαιοτάτης Μεμφίτικῆς Περιόδου (πρὸ τεσσαρῶν χιλιοστῆριδων καὶ πλέον π. Χ.) γλυπτὰ.

Τίς ὄντως δὲν θαυμάζει τὸν ὡς Σείη-Ἐλ-μαπέδ φερόμενον ἀνδριάντα, ἡ τὸν Ρα-Χοσιτ ἡ τέλος τὸν περιπύστον «Γραγῶν» τοῦ «Λαύδρου», ὃν νομίζετε ὅτι ἐξέτελεσε σύγχρονος γάλλος ἐν Παρισίῳ διὰ τὸ προσεχὲς «Salon»; Καὶ ἐν τούτοις πάντα ταῦτα ἀραινίζονται εὐθὺς ὡς ἀνατέλλῃ ἡ ἐλευθερία καὶ σαθὰζούσα τέχνη τῶν Ἑλληνικῶν ἐργαστηρίων, τοῦ Ἀργύου, τῆς Αἰγύπτου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἰωνίας. Ἦ τέχνη τῶν Αἰγυπτίων ἐξήρχετο κενοναμῆν καὶ ψυχρὰ ἐκ τῶν τάφων, ἡ Ἑλληνικὴ περυσίζει ὡς χρυσάλις ἐκ τῆς σπαργώσεως ἐκ νεώττος παλαιότητας!

Οἷα δ' ὁμοιότης τῆς Αἰγυπτιακῆς πρὸς τὴν σύγχρονον νῦν καλλιτεχνίαν! Ὡς ἐκείνη ἐπίσης καὶ ἡ σημερινὴ ζητεῖ πόρον ζωῆς καὶ ἄρτον ἐκ τῶν νεκρῶν. Τὰ νεκροτάρα νῦν προσδοτοῦσι πάλιν τοὺς γλύπτας!... Οἷον ὁδύμορον καὶ οἷα εἰρωνεία!

Ἦ Ἀγωνιστικὴ, λοιπόν, συντελεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν τελειότητα τῆς ἀρχαίας τέχνης, πρωτίστως τῆς Γλυπτικῆς, εἶτα δὲ καὶ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς διὰ τοῦ γλυπτικοῦ διακόσμου, διὰ τῶν ἐν τοῖς ἀετωμαῖσι συνθέσεων καὶ τῶν ζωοφόρων καὶ τῆς Γραμμικῆς τέλει, ἥτις ἐπιδράσασα τὸ πρῶτον ἐπὶ τὴν Γλυπτικὴν, ὅτι ἐκείνη ἦν ἐπὶ ἠπιώδης, εἶτα ἐξ ὑπαμοιῆς ἐδέξατο ὑπ' ἐκείνης σφοδρὰ καὶ ἀκατάσχετον ἐπίδρασιν. Ἦ ἀγωνιστικὴ, ἡ διὰ τοῦ ἀθλητισμοῦ ζωογόνησις τῆς τέχνης, ἡ ἐν ὑπαίθρῳ θεῖα τῶν γυμνῶν σωμάτων καὶ ζωηρὰ ἐντύπωσις αὐτῶν δὲν ἀπέπτυσον καὶ ἐδίδασκον μόνους τοὺς καλλιτέχνας, ἀλλ' ἐπαίδευον καὶ ἐπὶ τὸ καλασθητικώτερον διέπλεττον καὶ αὐτὸ τὸ κοινόν. Εἶνε δὲ σπουδαίστατον τοῦτο, καθ' ὅσον αὐτὸ μόνον ἐδημιουργήθη καὶ συντελεσθῆ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο τὸ πάλαι καλλιτεχνικὸν περιβάλλον, τὸ «milieu», ὡς λέγουσιν οἱ νεώτεροι φιλοσοφοί, ὅπερ διὰ τῆς τέχνης εἶναι μέγιστος καὶ ἀπαραμί

οφητε την Συκιώνα, την Αίγινα, την Σάμω, το Άργος, ή τινα των πάλαι άκμαζουσών και οφμισθεισών επί τέγγη πόλεων, ίνα λάβητε πικροτάτην άπόδειξιν τούτου. Δέν άρκεί ή φύσις. Άνάγκη πάσα να συνδράμη επίκουρος και ή πνευματική άτύοσφαίρα. Αί νεφελοσκαιπείς και μονότονοι Κάτω Χώραι άνήλθον εις έκτακτον και περιφανή, περίκλειον, τολμώμεν να είπωμεν, καλλιτεχνικήν περιωπήν κατά τους χρόνους των μεγάλων της Αναγεννήσεως τεχνητών, του Ρούβενς, του Ρέμβραντ, του Van Dyck και τσοσούτων άλλων, ένω ή Αίγινα δέν παράγει σήμερα ή άκομψα άγγεία, ή δέ Συκιών μόνον εις άρχαιοδώρα εις όρατή διά των όφθαλμών του Baedeker μεθ' όλον τό θεσπέσιον φυσικόν αύτων κάλλος!

Πλήν άγαν τον λόγον μηκύναντες έν ταις δύο πρώταις αιτίαις σχεδόν έπελαθόμεθα της τρίτης, της έν του Πολιτεύματος παραχούσης. Είς δ' αύτη σπουδαιότητα, διότι ήρκει λίαν τυραννικόν ή δεσποτικόν, ή τανάπαλιν όλωσόγλοκρατικόν πολιτεύμα ίνα τελειώς πνίξη και μαράνη τό υπό τσοσούτον άλλως τε εξαιρέτους και εύνοϊκούς όρους αναφύει και αναθήλαν καλλιτεχνικόν άνθος.

Άλλά δέν είχεν ούτω έν Ελλάδι. Έν αύτη τό άτομον άνεπτύσσετο και ήνδρουτο έν άτυοσφαίρα ούτως έλευθέρη, έν κοινωνία τσοσούτον άριστοκρατική άμα και δημοκρατική, ώστε πάσα ιδιοσυμία, πάσα κλίσις και ιδιαιτέρα φυσική προδιάθεσις αύτου προήγετο και άνέτως άνευ ούδενός κωλύματος επέδιδε και έτελειοποιείτο υπό τας θερμουργούς και ζωογόνους ακτίνας του ήλιου της Έλευθερίας. Αύτη πανταχού και πάντοτε εκυριάρχει και τά πάντα ανερείπιζε και ανεψύχου τό πάλαι χωρίς ν' αναγράφεται επί των δημοσίων κτιρίων, ως σήμερα παρά τισι λαοίς, ένω συγχρόνως έν ταις άρχαίς κλίνει γόνυ πρό άπανθρώπων και βαρβάρων έτι δεσποτών... Οι Έλληνες έρρόθων τό νέκταρ της Έλευθερίας μετά της θαυμαστής εκείνης άρετης του μέτρον, ήτις ύπόκειται ως ασάλευτον και αιώνιον έργον έν πάση πράξει και έν παντί έργω ελληνικώ. Τό «μηδεν άγαν άσφαλίε, μέση δ' έργου την όδόν!» ήν αξίωμα όπερ εξόχως ήκολούθησαν και έν πλείστοις έφήρμοσαν οι ήμέτεροι πρόγονοι.

Τό Πολίτευμα, λοιπόν, τό Έλληνικόν εξόχως κύνήσε την εκδόλαφιν του Καλού, αί δέ τιμαί και ή εξαιρετική εύνοια, ής έτύχησαν οι καλλιτέγγηι τό πάλαι έδικαίου τό άρχαίον όητόν «Honor alit arte», καθ' ό δηλ. ή τιμή και ή εκτίμησις τρέφει την καλλιτεγγίαν. Ουδέν άλλήθεστορον τούτου. Δέν δυνάμεθα δυστυχώς εκ του ανεπαρκούς χώρου και του σκοπού της παρούσης μελέτης πλήρη να αναπαραστήσωμεν την θέσιν των καλλιτεγγών έν τη άρχαίη ελληνική κοινωνία (*).

Δέν είς εύχερές ούτω συντόμως να εκθέσωμεν ένταύθα έν πάση λεπτομερείη πώς άνετρέφοντο και εξεπαιδεύοντο, πώς άνεπτύσσοντο και εξετιμώοντο τά εύτυγή ταύτα τέκνα των Μουσών, άτινα σήμερα έν τη αύτη ταύτη χώρη οφίνοισι και πλήρη πικρίας καταστρέφουσι τον βίον.

Πώς ό Πολύγνωτος ή ό Φειδίας, ό Μίκων ή ό Πραξιτέλης, ό Απελλής, ό Μνησικλής ή ό Πολύκλειτος, να μη δημιουργήσωσι τάθητα και άπαράμιλλα εκείνα έργα, όταν έν ταις Στοαίς και έν ταις Θεάτροις, έν ταις Παλαιστραίς και έν ταις Γυμνασίοις άνεστρέφοντο δι' όλης της ήμέρας άνέτως και έλευθέρως τό κοινωνικόν άνθος των μεγάλων πόλεων της Ελλάδος, συνεζήτουν δέ πρός τον Ηλάτωνα και τον Σωκράτη, πρός τον Αναξαγόραν και τον Ξενοφώντα περί καλού, περί έρωτος, περί των τύπων των Θεών και περί των ύψιστων ζητημάτων της Αισθητικής και της Τέγγης; Πώς αποχωρούντες την δειλιν έν των συνδιαλέξειον εκείνων να μη συλλαμβάνωσιν είτα έν τη διανοή τον «Σάτυρον» ή τον «Έρωτη», τά «Προσύλαια» ή τό «Έρέχθειον», τας γραφάς της «Λέσχης» ή της «Ποικίλης Στοας»; Ό δέ σπουδαιότατον άπάντων: Ό ούτω έλευθέρως και πνευματικώς άδέσμευτος βίος άνεπτύσσειν εξόχως και την αυτοσυνειδησίαν του άτόμου, τον έγωισμόν, τό «Έγώ», όπερ έν τη καλλιτεγγίη είς ή ψυχή και ή πηγή πάσης έμπνεύσεως, παντός δημιουργήματος. Σθέσατε, πνίξατε τό «έγώ» έν τη τέγγη και εύθυς σθένεται πάσα καλλιτεγγική ήμας, πάζ σπινθήρ παραγωγής! Τούναντίον έν ταις επιστήμας ή μείωσις της αυτοσυνειδησίας είςε πολλάκις προαγωγή και πρόοδος έν τη έρευνή της αλήθειας. Ό επιστήμων πρέπει να εξαφανίζηται ίνα θριαμβήσση ή αλήθεια, τό προϊόν της έρευνής. Έν τη Τέγγη πρέπει διά του έργου να διαρκίηται και να όμιλή ό δημιουργός, ό καλλιτέγγης. Έργον έν οίς δέν αισθάνεσθε τον τεγγητήν, είς έργα άτεγγα και έστερημένα πρωτοτυπίας, οία τά αίγυπτιακά και τά Άσσυροβαβυλωνιακά. Διατρέγγετε συστοιχίας και εκατοντάδας τούτων έν ταις αίθούσαις των Μουσείων και ούδαμού αναγνωρίζετε και έγγος καν προσωπικότητας. Τά πάντα όμοιόμορφα, όμοιόσχημα, μονότονα ως κυπάρισσοι, ως κίονες παμμεγίστης στοας. Ουδενία κίνησις διάφορος, ουδενία έκφρασις ιδιαιτέρα. Όλα ώσει εξελθόντα εκ της αύτης μήτρας, ως φιάλαι ή επώματα του αύτου Έργαστασίου. Πλείστα, μυρία έργα, άλλ' ουδεις καλλιτέγγης!

Πόσον διάφορον και πάλιν τό θέαμα έν Ελλάδι! Ένταύθα έχομεν πληθώραν όνομάτων και ύπογραφών καλλιτεγγών. Μόνον εξ αύτων ό Löewy συνέταξε τόμον όλον όγκωδέστατον άρκεί δέ ίσως και μόνον τό γεγονός τούτο ίνα χρησιμεύση ως διακριτικόν γνώρισμα των προϊόντων της ελλην. τέγγης έν αντιθέσει πρός την των Ανατολικών εθνών. Όπου ύπογραφή, είς και Έλληνικόν δημιουργήμα. Ό Έλλην ήθεώρει: ιδιοκτησίαν και σάρκα εκ της σαρκός αύτου, ενόμιζεν ως ίδιον τέκνον τό προϊόν

της σιλής ή του χρωστήρος και αύτά έτι τά άγγειοπλαστικά χειροτεγγήματα, ως τας περιπέσους κύλικας, αιτινες φέρουσι τας ύπογραφάς διασήμων άγγειογράφων, οίον του Εύφρονίου, του Έπικτήτου, του Βρύγου, Έρώνας και λοιπών. Δέν έννοεί δ' άνυπόγραφον να παραδώσθαιον δήποτε έργον αύτου τοίς έπιγγηνομένοις. Τσοσούτον μάλιστα ήθεώρει τούτο έμψυχον και ζωντανόν, ώστε πλείστακις οι άνδριάντες και αι γραφαί, ίδίως της άρχαιοτέρας περιόδου, φέρουσιν έπιγραφάς κάτωθεν, έν αις όμιλοϋσιν αύτά τά ίδια έργα εις πρώτον πρόσωπον άντι του τεγγητού. Δέν λέγουσιν «ό δεινα έργλυφει ή έργαψεν» ως θά επράττομεν ήμείς, άλλ' «ό δεινα μ' έποίη ή έργλυφεν», ή τό του αναθέτου «ό δεινα μ' άνέθηκε». Τσοσούτον είς και τό έν τώ Κεντρικώ Μουσείω άρχαιώτατον γυναικός άγγίμα, όπερ φέρει κάτωθεν:

Νικάνδρον μ' άνέθηκεν Έκιδόλω Ιοκείαίον
Μόνον δ' ή μεγαλοσυία τοιοούτων τεγγητών ήδύνατο να δημιουργήση θεούς τσοσούτον έμψύχους και άθανάτους, ώστε και αύτοι ούτοι να επικυρώσι κάτωθεν την ταυτότητά των ώσει ήσαν οι αληθινοί και πραγματικοί τοιοούτοι.

Ούτω και ό χρυσελεφάντινος Ζεύς, ό έν Ολυμπία του Φειδίτου, τό τελειότατον των άρχαίων πλαστικόν δημιουργήμα άπ' αύτου του βάθρου εξήγγειλεν ό ίδιος: «Φειδίας μ' έποίησεν!». Οίανεί κανχώμενός πως διά τούτο! ...

Ίδου έν περιλήψει και έν γενικωτάταις γραμμαίς τά κυριώτατα αίτια τά συντελέσαντα τό πάλαι την θαυμαστήν και άπαράμιλλον τελειότητα της τέγγης εκείνης, ήτις τσοσούτον έχρωμάτισεν άπαξάπαντα τον άρχαίον κόσμον, ώστε μέχρι σήμερα όλόκληρος ό Πολιτισμός της ύψηλίου να φέρη πανταχού και έν πάσι την άνταύγειαν του ασθέντου εκείνου και θαμβούτου ήλιου. Είςε άτις, ών δυστυχώς τινά ανεπιστρεπτει παρήγησαν και ήσαν την επίδραση αυτών, δυσκόλως δέ σήμερα δύναται να δημιουργηθή ή αύτη πνευματική και καλλιτεγγική άτυοσφαίρα. Η Άρχαιότης ήτο ή καύτης της ανθρωπότητας και ή νεότης ουδέποτε επανέρχεται!.. Τούλάχιστον τούτο άποδεικνυσιν ή πολλαχού μεγάλη των καθ' ήμας χρόνων ανάπτυξις της καλλιτεγγίας, ήτις μεθ' όλα τά θαυμαστά προϊόντα, άτινα παράγει, έν τούτοις ουδέ κατά προσέγγισιν δύναται ν' άμιλληθή πρός τά ελληνικά. Ούτε ή άρχαία θρησκεία, ούτε ή Άλτις, ούτε τά πολιτεύματα εκείνα δύναται να ανανηθώσιν υπό τον αύτον άρχικόν αύτων και πρωτότυπον χαρακτήρα. Θά είςε πάντοτε μίμησις και ουδέν οιατρότερον αύττης έν τη Τέγγη.

Άς παρηγορηθώμεν ότι άφήκαν ήμιν τοιαύτα τέλεια δημιουργήματα, ώστε να εξοραίωσι και καλλύνωσι διά παντός σύμπαντα τον πεπολιτισμένον κόσμον, να παρέγγωσι δ' ήμιν διά παντός του βίου την ύψιστην αισθητικήν άπόλαυσιν και την τερπνοτάτην των σπουδών!

Έν Αθήναις τη 12 Νοεμβρίου 1896.

ΛΑΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

* Ο βουλόμενος σαφή ταύτης ιδέαν να έχη ής αναδόγη τό γλαφυρόν συγγράμμα του γάλλου συναδέλφου Bazin υπό τον τίτλον «De la Condition des artistes dans l'antiquité Grecque».